

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	
Изходящ №	дата 201 г.
Входящ № <u>380</u>	дата <u>02.06.</u> 20 <u>15</u> г.
София 1113, бул. Шипченски проход № 52, бл. 17 тел.: 02/ 879 20 05 ; факс: 02/ 870 21 91	

СТ А Н О В И Щ Е

от доц. д-р Костадин Грозев, Катедрата по нова и съвременна история на

Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски”

за дисертацията на **Веселина Железанова Узунова**, докторант на самостоятелна подготовка към Института за исторически изследвания към БАН, секция „История на

света и международните отношения в ново и най-ново време” на тема

„Американо-иранските отношения между две кризи – национализацията на петрола (1951 г.) и кризата със заложниците (1979 г.)”

За присъждане на образователната и научна степен **Доктор по история** – научна специалност 05.03.04.

Дисертацията на Веселина Узунова е посветена на важен и ключов проблем от съвременната история на международните отношения както в Близкия и Среден изток, така и в света като цяло, а именно – динамиката в развитието на отношенията между Вашингтон и Техеран, преминали през разглеждания период (1951-1979 г.) дълбока трансформация от съюзнически отношения до пълно отрицание на всякакви отношения и антагонизъм между непримирими опоненти. Дисертантката е проследила установяването на американското влияние в Персия в годините на Втората световна война, заменило донякъде влиянието на Великобритания в региона, значението на добивът на петрол като структуроопределящ външната политика на Иран фактор, както и влиянието на динамиката на Студената война върху еволюцията на американо-иранските отношения при администрациите на президентите Айзенхауер, Кенеди, Джонсън, Никсън, Форд и Картър. Проблемът за специалните отношения с иранския шах, свързан с надеждите на Вашингтон за създаването на просветен режим в една ислямска страна и начинът, по който се стигна до обрата в тези процеси през 70-те години на ХХ в. продължава да бъде актуален и да предизвиква вниманието на анализатори от различни сфери на обществените науки и хуманитаристиката. В този интерес се вписва и дисертацията на Веселина Узунова, която е разработена в обем от 274 м.с.

Не познавах лично докторантката преди да участвам в предварителното обсъждане, но от материалите по защитата и начинът, по който отговори на бележките по предварителното обсъждане и отразяването им в представения окончателен текст и автореферат считам, че тя е млад изследовател със сериозна академична подготовка и

задълбочени изследователски интереси в областта на съвременната история и особено на международните отношения.

Дисертацията е написана върху основата на относително широк кръг източници, съставени от: българска и чуждестранна литература, посветена на изследваната проблематика; архивни материали – основно разсекретени и ползвани от Интернет дигитализирани документи на Белия дом, Държавния департамент и други американски и международни институции; както и документални сведения от телевизията и печата, достъпни в световната електронна мрежа. Ако трябва да дам оценка на източниците на дисертацията - те са сравнително достатъчни за постигането на поставените изследователски задачи, макар и да не са изчерпателни. В изворовата база преобладават историографските над документалните извори, а така също онези с американски произход над всички останали. Въпреки направената бележка при обсъждането и в крайният вариант документалните източници са смесени накрая на дисертацията с използваната историография под рубриката „Изпозвана литература“ (стр. 262-270). Същото се отнася и за цитирането на всеки документ поотделно, а не са систематизирани архивните фондове и хранилища, където се съхраняват въпросните извори. Неспазването на възприетите стандарти на цитиране на документи – тип документ, автор, получател, дата и място на създаване, архивохранилище и т.н. (вкл. уебадрес при цитиране по Интернет) е основната ми критика към предложената дисертация. Не е коректно (в смисъл – пълно) и цитирането на интернет адрес само с името на сайта без съответното разширение или обратното само адреса без името на съответния уебсайт.

Дисертацията на Веселина Узунова е структурирана в увод, четири глави, всяка разчленена в 4-6 параграфи и заключение. Съдържанието на отделните глави следва хронологическия принцип и общо-взето отразява промените в отношенията при различните администрации. Най-напред е представена значимостта на Иран в геополитическата ситуация от края на Втората световна война и установяването на глобалното противопоставяне между САЩ и СССР. След това добивът и търговията с петрол са анализирани в контекста на последиците от Иранската криза през 1945-1946 г. и постепенното превръщане на този проблем в основния фокус на иранската външна политика. Оттам вниманието се насочва към режима на Мосадък, неговото сваляне чрез преврат и превръщането на Техеран във важно звено от Багдадския пакт. На този фон е проследена динамиката в еволюиращата политика на Вашингтон при Кенеди и Джонсън, за да бъде изследвано мястото на тези отношения в глобалната система на

геополитически промени и нови обвързаности, иницирани от тандема Никсън – Кисинджър. В последната глава закономерно се стига до съпротивата срещу режима на шаха, развитието на радикалния ислямизъм в страната, ролята на аятолах Хомейни и провалът на американската стратегия, достигнал своята кулминация с ислямската революция и „кризата със заложниците“ при управлението на президента Картър. Направените изводи са доста пространно изследвани в англоезичната и друга литература и отгук работата на Веселина Узунова доста често има по-скоро обобщителен, отколкото изцяло приносен характер.

За да оценя по достойнство дисертацията на Веселина Узунова следва да изтъкна не само факта, че тя е успяла да се ориентира в един сложен и динамичен на процеси период от историята на международните отношения в един невралгичен за световния мир регион, но и това, че е овладяла инструментариума на хуманитаристиката и ни представя един убедителен, аргументиран и обективен собствен поглед върху изследвания фактически материал. Тя доста добре откроява разликите в политиката на отделните американски администрации към Иран, като ги свързва както с общата конфронтация на Студената война, така и с регионалните промени в баланса между Великите сили. Онова, което липсва на места е вътрешнополитическата мотивация при взимането на конкретни външнополитически решения относно курса на Белия дом към Техеран. По-добре би могло да бъде очертано и влиянието на Виетнамския синдром, развитието на Близкоизточния конфликт, вълната на международния тероризъм и скандала „Уотъргейт“ за колебливата политика на президента Картър.

Като цяло докторантката е успяла да осъществи своята основна научна цел – да представи в хронологически план развитието на отношенията между Вашингтон и Техеран от края на Втората световна война до края на 70-те години и да направи съответните изводи и обобщения за тяхното място в световната геополитика. Следва да се отчете и отразените в крайния текст бележки от предварителното обсъждане. Удачната структура, добре представеното съдържание и адекватното реализиране на поставените научни цели в дисертацията на Веселина Узунова ми дават основание да заявя аргументираното дотук мое убеждение за качеството на дисертационния труд. Ето защо препоръчвам на научното жури да гласува позитивно и да ѝ присъди образователната и научна степен „доктор по история“.

30 май 2015 г.

доц. д-р Костадин Грозев